

**EVOLUSI SENIBINA BALAI ADAT
DI NEGERI SEMBILAN**

RAJA NAFIDA BTE RAJA SHAHMINAN

**INSTITUT PENGAJIAN SISWAZAH DAN PENYELIDIKAN
UNIVERSITI MALAYA
1999**

Perpustakaan Universiti Malaya

A505619736

**EVOLUSI SENIBINA BALAI ADAT
DI NEGERI SEMBILAN**

Oleh

Raja Nafida Bte Raja Shahminan

**Disertasi Untuk Memenuhi
Ijazah Sarjana Falsafah**

**Institut Pengajian Siswazah Dan Penyelidikan
Universiti Malaya
1999**

PENGHARGAAN

Terlebih dahulu saya mengucapkan syukur kepada Allah swt. kerana dengan izinnya, maka tesis ini dapat disempurnakan.

Ribuan terima kasih ditujukan kepada pihak Universiti Teknologi Malaysia yang telah memberi saya peluang untuk melanjutkan pelajaran dan memberi bantuan kewangan di dalam melaksanakan kajian ini.

Tidak ketinggalan juga, jutaan terima kasih ditujukan kepada penyelia saya Prof. Dr. Azizah Kassim dan Puan Seri Nila Inangda kerana memberi tunjuk ajar, bantuan, teguran, nasihat dan maklumat sepanjang kajian ini dijalankan.

Penghargaan istimewa juga ditujukan kepada Dato'-Dato' Undang, Ketua-Ketua Adat, kesemua penduduk di Luak Sungai Ujung, Jelebu, Johol dan Rembau juga Pejabat Daerah dan Jabatan Kerja Raya Seremban, Kuala Pilah, Rembau dan Jelebu. Tidak ketinggalan kepada Dato' Ghazali dari Pejabat Setiausaha Kerajaan Negeri, Negeri Sembilan dan Encik Rosli Mohd Noor dari Perbadanan Muzium Melaka di atas bantuan dan kerjasama yang telah diberikan.

Terima kasih juga diucapkan kepada semua pensyarah dan kakitangan di Fakulti Alambina, Universiti Teknologi Malaysia terutama sekali kepada Encik Abdul Razak Abdul Rahman di atas perbincangan-perbincangan yang bermanfaat; Dr. Abdul Rashid Embi, Puan Malsiah Hamid, Puan Mahanom Dol dan Puan Halimah Yahya kerana telah sama-sama menyelesaikan

masalah semasa dan kepada pelajar-pelajar Senibina di Jabatan Senibina terutama sekali Rosli, Abot, Yeol, Zaini, Saridin, Rizal, Shala, Massrol, Shikin dan lain-lain yang telah sama-sama memasuki kampung untuk mencari Balai Adat.

Saya juga berhutang budi kepada orang-orang perseorangan atau organisasi yang tidak disebutkan nama mereka di sini yang terlibat samada secara langsung atau tidak di dalam menghasilkan kajian ini.

Akhir sekali ucapan terima kasih yang tidak terhingga ditujukan kepada suami saya, Zulkiflee Bin Mohammed Ibrahim, anak-anak kami, Wan Ahmad Kamil Hijal, Wan Ahmad Khalif Faizal dan Wan Ahmad Khidhir Haithar juga kepada ibu saya, Raja Hasnah Bte Raja Mohd Noor dan bapa mertua saya, Mohammed Ibrahim Bin Baba yang telah menjadi pendorong dan memahami masa singkat bersama mereka.

Wassalam.

Raja Nafida Bte Raja Shahminan

21 Februari 1999.

PERPUSTAKAAN INSTITUT PENGAJIAN
SISWAZAH DAN PENYELIDIKAN
UNIVERSITI MALAYA

SINOPSIS

Kajian ini merupakan satu usaha untuk melihat proses evolusi senibina Balai Adat di Negeri Sembilan. Tumpuan kajian ialah di empat luak yang mempunyai Undang iaitu Luak Sungai Ujung, Luak Johol, Luak Rembau dan Luak Jelebu.

Disertasi ini mengandungi lima bab. Bab pertama yang merupakan pendahuluan kepada kajian ini memuatkan objektif dan skop kajian, permasalahan kajian, kepentingan dan hipotesis kajian, kaedah penyelidikan, struktur kajian, ulasan kajian lepas serta definisi dan konsep budaya dan senibina. Bab kedua pula menghuraikan sejarah masyarakat Adat Perpatih di Negeri Sembilan dari zaman kemasukan masyarakat Minangkabau sehinggalah sekarang. Bab ini juga turut menghuraikan peranan Dato' Undang dan Raja dalam pentadbiran Adat perpatih.

Dalam bab tiga pula, tumpuan diberikan kepada kajian lapangan mengenai senibina Balai Adat di keempat-empat luak tersebut. Kesemua Balai Adat Dato' Undang yang ditemui dihuraikan dengan terperinci dari segi aspek senibinanya di dalam bab ini.

Perbincangan dalam bab empat pula dikhususkan kepada hasil penemuan kajian lapangan. Dari penemuan tersebut, analisis dijalankan dan seterusnya Balai Adat dikategorikan kepada tiga peringkat iaitu peringkat tradisional, peringkat transisi dan peringkat moden sebelum membincangkan sistem spatial, sistem fizikal dan sistem gayarupanya.

Bab lima meringkaskan penemuan kajian ini di samping membuat kesimpulan dan cadangan agar Balai Adat tersebut terus hidup sebagai sebuah bentuk senibina yang mempunyai jiwa Adat Perpatih bukan sebuah monumen yang tidak mempunyai erti.

SYNOPSIS

This research is an attempt to see the process of architectural evolution of Balai Adat in Negeri Sembilan. The research is focused on the four 'luak' that have 'Undang'. They are Luak Sungai Ujung, Luak Johol, Luak Rembau and Luak Jelebu.

This dissertation consists of five chapters. The first chapter is an introduction to the research including objectives and scope of research, problem of statement of research, important and hypothesis of research, research methodology, research structure, previous researches review as well as definition and concept of culture and architecture. The second chapter explains the history of Adat Perpatih community in Negeri Sembilan from the Minangkabau community migration era till today. This chapter also explains the role of Dato' Undang and Raja in the Adat Perpatih administration.

In chapter three, the emphasis is given to the site inventory of the Balai Adat architecture at these four of luak. All the Balai Adat Dato' Undang that are found, are explained in detail in this chapter specifically on the architectural aspect.

The discussion in chapter four specifies to the findings of site study. From the findings an analysis is developed which then followed by categorizing the Balai

Adat into three stages that are traditional stage, transitional stage and modern stage. Then the spatial, the physical and the style systems are discussed.

Chapter five summarises the research findings by developing conclusion and proposal to make the Balai Adat alive as the architectural form that contains the Adat Perpatih soul rather than to be a useless monument.

ISI KANDUNGAN

	Muka surat
Penghargaan	I
Sinopsis	iii
Synopsis	v
Isi Kandungan	vii
Senarai Carta	xii
Senarai Peta	xiii
Senarai Jadual	xiv
Senarai Gambarfoto	xvi
Senarai Rajah	xxi

Bab 1	Pendahuluan	
1.0	Pengenalan	1
1.1	Objektif Dan Skop kajian	2
1.2	Permasalahan Kajian	4
1.3	Kepentingan Dan Hipotesis Kajian	5
1.4	Kaedah Penyelidikan	7
	1.4.1 Kajian Sejarah	8
	1.4.2 Kajian Lapangan	8
1.5	Struktur Kajian	13
1.6	Kesulitan-Kesulitan Dalam mengendalikan Kajian Lapangan	15
1.7	Teori Dan Konsep	16
	1.7.1 Definisi Evolusi, Budaya Dan Senibina	16

	1.7.2	Konsep Balai Adat	18
1.8		Ulasan Kajian-Kajian Lepas	20
Bab 2		Adat perpatih Di Negeri Sembilan	
2.0		Sejarah Adat Perpatih Di Negeri Sembilan	24
2.1		Organisasi Adat Perpatih	33
	2.1.1	Prinsip Kekeluargaan Nasab	
		Ibu	33
	2.1.2	Sistem Suku	34
	2.1.3	Sistem Ekonomi	38
2.2		Peranan Undang Dalam Pentadbiran Adat Perpatih	40
2.3		Peranan Raja (Yang Di Pertuan Besar) Dalam Pentadbiran Adat perpatih.	43
2.4		Sistem Pentadbiran Semasa Pemerintahan British	45
Bab 3		Kajian Senibina Balai Adat Di Negeri Sembilan	
3.1		Kajian Balai Adat Luak Sungai Ujung	48
	3.1.1	Kajian Kes: Balai Adat Undang Ma'amor	49
	3.1.2	Kajian Kes: Balai Adat Undang Mubarak	63
	3.1.3	Rumusan Kajian Kes Balai Adat Luak Sungai Ujung	71
3.2		Kajian Balai Adat Luak Rembau	73
	3.2.1	Kajian Kes: Balai Adat Undang	

	Serun	74
3.2.2	Kajian Kes: Balai Adat Undang Sulung	86
3.2.3	Kajian Kes: Balai Adat Undang Abdullah	94
3.2.4	Kajian Kes: Balai Adat Undang Haji Ipap	101
3.2.5	Kajian Kes: Balai Adat Undang Haji Adnan	107
3.2.6	Rumusan Kajian Kes Balai Adat Undang Luak Rembau	114
3.3	Kajian Balai Adat Luak Johol	117
3.3.1	Kajian Kes: Balai Adat Undang Kamat	117
3.3.2	Kajian Kes: Balai Adat Undang Abdul Manaf	126
3.3.3	Kajian Kes: Balai Adat Undang Abdul Majid	130
3.3.4	Kajian Kes: Balai Adat Undang Abdul	133
3.3.5	Rumusan Kajian kes Balai Adat Luak Johol	139
3.4	Kajian Balai Adat Luak Jelebu	142
3.4.1	Kajian Kes: Balai Adat Undang Syed Ali	143
3.4.2	Kajian Kes: Balai Adat Undang Shahmaruddin	150

5.3	Ciri-Ciri Yang Seharusnya Ada Pada Senibina	
	Balai Adat Di Negeri Sembilan	234
5.4	Cadangan Kajian-Kajian Lanjutan	236
Bab Enam	Bibliografi	238
	Lampiran	249

Senarai Carta	Muka Surat
Bab Satu Pendahuluan	
Carta 1 Kaedah Penyelidikan	9
Carta 2 Pemilihan Sampel	10
Carta 3 Struktur Kajian	14
Bab Dua Adat Perpatih Di Negeri Sembilan	
Carta 4 Pecahan-pecahan Di dalam Sistem Adat Perpatih	37
Carta 5 Dua Carak dan Lapan Perut Yang Berhak Menjadi Undang Di Rembau	42
Bab Tiga Kajian Senibina Balai Adat Di Negeri Sembilan	
Carta 6 Struktur Keluarga Dato' Undang Yusuf	50
Bab Empat Analisis Hasil Kajian Lapangan : Balai Adat Di Negeri Sembilan	
Carta 7 Tahap Analisis	190
Bab Lima Kesimpulan Dan Cadangan	
Carta 8 Faktor Penyebab Berlakunya Perubahan Kepada Senibina Balai Adat Di Negeri Sembilan	221

Senarai Peta**Muka Surat****Bab Satu Pendahuluan**

Peta 1	Empat Buah Luak Di Negeri Sembilan: Luak Sungai Ujong, Luak Jelebu, Luak Johol dan Luak Rembau	8
--------	--	---

Bab Dua Adat Perpatih Di Negeri Sembilan

Peta 2	Peringkat Pertama : 'Negeri Sembilan' di antara tahun 1450-1600	24
Peta 3	Peringkat Pertengahan : 'Negeri Sembilan' di bawah pemerintahan Johor	25
Peta 4	Peringkat Moden : Negeri Sembilan dan empat Luak Berundang	26
Peta 5	Kawasan Adat Perpatih	29
Peta 6	Tiga belas luak di Negeri Sembilan	30

Bab Satu Pendahuluan

Jadual 1	Rumah-rumah yang Ditemui Di Keempat-empat Luak	11
----------	--	----

Bab Tiga Kajian Senibina Balai Adat Di Negeri Sembilan

Jadual 2	Keterangan Am Mengenai Balai Adat Di Luak Sungai Ujung	72
Jadual 3	Ciri-ciri Balai Adat Di Luak Sungai Ujung	72
Jadual 4	Keterangan Am Mengenai Balai Adat di Luak Rembau	115
Jadual 5	Ciri-ciri Balai Adat di Luak Rembau	116
Jadual 6	Keterangan Am Mengenai Balai Adat di Luak Johol	140
Jadual 7	Ciri-ciri Balai Adat di Luak Johol	141
Jadual 8	Keterangan Am Balai Adat Di Luak Jelevu	166
Jadual 9	Ciri-ciri Balai Adat Di Luak Jelevu	167

**Bab Empat : Analisis Hasil Kajian Lapangan : Balai Adat
Di Negeri Sembilan**

Jadual 10	Keterangan Am Balai Adat Tradisional	169
Jadual 11	Ciri-ciri Balai Adat Tradisional	170
Jadual 12	Keterangan Am Balai Adat Transisi Pertama	179
Jadual 13	Ciri-ciri Balai Adat Transisi Pertama	180
Jadual 14	Keterangan Am Balai Adat Tahap Transisi Kedua	183
Jadual 15	Ciri-ciri Balai Adat Transisi Kedua	184

Jadual 16	Keterangan Am Balai Adat Moden	187
Jadual 17	Ciri-ciri Balai Adat Moden	187

Bab Tiga	Kajian Senibina Balai Adat Di Negeri Sembilan	
Gambarfoto 1	Balai Adat Undang Kassim	48
Gambarfoto 2	Balai Adat Undang Ma'amor	49
Gambarfoto 3	Jeriji kayu pada pintu masuk utama	53
Gambarfoto 4	Pintu yang menghubungkan serambi pangkal dan serambi tengah	54
Gambarfoto 5	Tempat duduk Dato' Undang di serambi hujung	55
Gambarfoto 6	Dinding yang memisahkan serambi dengan rumah ibu	56
Gambarfoto 7	Dinding bilik yang terdiri daripada papan panel kembang	56
Gambarfoto 8	Rumah ibu yang menempatkan tiang seri	58
Gambarfoto 9	Ruang loteng	60
Gambarfoto 10	Ukiran awam larat yang terdapat pada kasau jantan Balai Adat Undang Maamor	61
Gambarfoto 11	Kepuk padi disisi Balai Adat Undang Maamor	62
Gambarfoto 12	Balai Adat Undang Mubarak	64
Gambarfoto 13	Ruang Tamu yang dipisahkan oleh dinding papan lapis dari ruang tamu utama	66
Gambarfoto 14	Ruang Tamu utama	66
Gambarfoto 15	Petaratna Dato' Undang Mubarak	67
Gambarfoto 16	Alat Kebesaran Dato' Undang yang terletak bersebelahan petaratna	68
Gambarfoto 17	Rumah Dato' Mangku Salleh	73
Gambarfoto 18	Balai Adat Undang Adnan sebelum berpindah	

	ke Balai Adat yang baru	74
Gambarfoto 19	Balai Adat Undang Serun	75
Gambarfoto 20	Bahagian Serambi hujung yang merupakan ruang tambahan setelah kematian Dato' Undang Serun	79
Gambarfoto 21	Tingkap serambi dilihat dari dalam, menampakkan gerbang (arah) yang diperbuat daripada kayu	80
Gambarfoto 22	Dinding rumah ibu dan pintu sepak	81
Gambarfoto 23	Tiang seri pada Balai Adat Undang Serun	82
Gambarfoto 24	Dinding bilik tidur Dato' Undang	82
Gambarfoto 25	Balai Adat Undang Sulong bin Ambia	86
Gambarfoto 26	Kesan batu bata di sekeliling Balai Adat	87
Gambarfoto 27	Pandangan sisi Balai Adat Undang Sulong	89
Gambarfoto 28	Dinding asal masih terpelihara walaupun tingkap telah ditukar kepada tingkap ram kaca boleh laras	92
Gambarfoto 29	Surau yang dibina oleh Dato' Undang Sulong di hadapan Balai Adatnya	93
Gambarfoto 30	Balai Adat Undang Abdullah Bin Dahan	94
Gambarfoto 31	Laluan beratap menuju ke bahagian dapur	96
Gambarfoto 32	Ruang laman dalaman (courtyard) dilihat dari luar	97
Gambarfoto 33	Ruang makan keluarga dengan jubin yang diimport dari Itali	98
Gambarfoto 34	Ruang terbuka yang memisahkan anjung dan ruang keluarga	100
Gambarfoto 35	Tangga batu menuju ke tempat mengadap	

	Undang yang telah musnah	101
Gambarfoto 36	Balai Adat Undang Hj Ipap	102
Gambarfoto 37	Lorong dengan jubin berwarna gelap	106
Gambarfoto 38	Ruang anjung yang menempatkan perabot- perabot moden pada masa itu	107
Gambarfoto 39	Balai Adat Undang Adnan	108
Gambarfoto 40	Ruang tamu dengan penggunaan kertas dinding dan perabot mewah	109
Gambarfoto 41	Petaratna Undang Adnan	112
Gambarfoto 42	Balai Adat Dato' Undang Kamat	117
Gambarfoto 43	Ruang serambi yang menggunakan siling Kayu	120
Gambarfoto 44	Tangga batu yang merupakan tangga utama menuju ke anjung	121
Gambarfoto 45	Balai Undang Kamat dilihat dari pandangan Sisi	124
Gambarfoto 46	Tiang yang dilingkari bendul mancung dan dialas dengan batu gunung	125
Gambarfoto 47	Balai Adat Undang Manaf	126
Gambarfoto 48	Balai Adat Undang Majid	130
Gambarfoto 49	Balai Adat Undang Abdul Bin Ali	133
Gambarfoto 50	Ruang tamu dan ruang makan	135
Gambarfoto 51	Perletakan petaratna di dalam Balai Undang Abdul, di sebelah kanan	136
Gambarfoto 52	Surau yang terdapat di sisi Balai Adat Dato' Undang Abdul	139
Gambarfoto 53	Balai Adat Undang Syed Ali yang tidak	

	berjaga dan hampir roboh	142
Gambarfoto 54	Tiang daripada batu bata dengan bendul bersilang di atasnya	145
Gambarfoto 55	Tangga utama berada di sisi anjung	146
Gambarfoto 56	Tingkap ram kayu boleh laras pada Balai Undang Syed Ali	147
Gambarfoto 57	Dinding rumah ibu yang merupakan hanya dinding tegak	148
Gambarfoto 58	Jaringan kayu pada bahagian atas dinding dan pintu bilik	148
Gambarfoto 59	Ruang loteng yang dikelilingi oleh ram kayu	149
Gambarfoto 60	Balai Adat Undang Shahmaruddin	151
Gambarfoto 61	Salah satu dari tiang di serambi yang berukir	152
Gambarfoto 62	Tiang di serambi yang merupakan tiang pecah lapan	155
Gambarfoto 63	Kasau pada ruang serambi	156
Gambarfoto 64	Pandangan Sisi Balai Adat Undang Shahmaruddin yang menampakkan banyak Perubahan	156
Gambarfoto 65	Balai Adat Undang Abu Bakar	158
Gambarfoto 66	Tangga yang masih dikekalkan perletakkannya	161
Gambarfoto 67	Petaratna di bahagian anjung tingkat atas	162
Gambarfoto 68	Balai Adat Undang Musa	162
Bab Empat	Analisis Hasil Kajian Lapangan : Balai Adat Di Negeri Sembilan	
Gambarfoto 69	Pintu sepak	172

Gambarfoto 70	Dinding panel kembang pada bahagian luar Balai Adat Undang Serun	173
Gambarfoto 71	Rumah tangga pada Balai Adat Undang Serun	193
Gambarfoto 72	Petaratna Undang Musa di Luak Jelebu	197
Gambarfoto 73	Tempat letak kereta (garage) yang telah bertukar fungsi menjadi tempat meletakkan petaratna	202
Gambarfoto 74	Tiang batu pada Balai Adat Undang Abdullah di Luak Rembau	211
Gambarfoto 75	Kekisi kayu pada Balai Adat Undang Serun	214
Gambarfoto 76	Tingkap pada Balai Adat Tradisional	218
Balai Lima	Kesimpulan Dan Cadangan	
Gambarfoto 77	Bangunan Muzium Budaya Negeri	227
Gambarfoto 78	Bangunan Dewan Keadilan di Seremban	228
Gambarfoto 79	Replika sirih junjung berhampiran plaza tol di Seremban	229
Gambarfoto 80	Balai Adat Undang Adnan di Luak Rembau	231
Gambarfoto 81	Balai Adat Undang Abdul di Luak Johol	232

Bab Tiga	Kajian Senibina Balai Adat di Negeri Sembilan	
Rajah 1	Pelan Balai Adat Undang Ma'amor	51
Rajah 2	Pelan Loteng Balai Adat Undang Ma'amor	51
Rajah 3	Perubahan pada Balai Adat Undang Ma'amor	52
Rajah 4	Pintu sepak	57
Rajah 5	Ukiran pada tiang seri	59
Rajah 6	Bendul mancung	61
Rajah 7	Pelan tapak Balai Adat Undang Maamor di Kampung Setul, Pantai	63
Rajah 8	Pelan tingkat bawah Balai Adat Undang Mubarak di Ampangan	65
Rajah 9	Pelan tingkat atas Balai Adat Undang Mubarak	69
Rajah 10	Pelan Tapak Balai Adat Undang Mubarak	70
Rajah 11	Pelan Lantai Balai Adat Undang Serun	76
Rajah 12	Pelan loteng Balai Adat Undang Serun	76
Rajah 13	Keratan Balai Adat menunjukkan penggunaan papan panel kembang pada hampir-hampir keseluruhan bangunan	77
Rajah 14	Pelan tapak Balai Adat Undang Serun bin Saidin	78
Rajah 15	Ukiran yang terdapat pada kaki dan kepala tiang seri.	83
Rajah 16	Pandangan sisi Balai Adat	84

Rajah 17	Pandangan hadapan	85
Rajah 18	Pelan Lantai Balai Adat Undang Sulong	88
Rajah 19	Pelan loteng Balai Adat Undang Sulong	90
Rajah 20	Lakaran pandangan hadapan Balai Adat Undang Sulong	91
Rajah 21	Pelan tapak Balai Undang Adat Sulong	93
Rajah 22	Pelan tingkat bawah Balai Adat Undang Abdullah	95
Rajah 23	Pelan tingkat atas Balai Adat Undang Abdullah	99
Rajah 24	Pelan tapak Balai Adat Undang Abdullah	100
Rajah 25	Pelan tingkat bawah Balai Adat Undang Hj Ipap	104
Rajah 26	Pelan tingkat atas Balai Adat Undang Hj Ipap	105
Rajah 27	Pelan tingkat bawah Balai Adat Undang Adnan	110
Rajah 28	Pelan tingkat atas Balai Adat Balai Adat Undang Adnan	111
Rajah 29	Pelan asal Balai Adat Undang Adnan	113
Rajah 30	Pelan tapak Balai Adat Undang Adnan terletak di atas tanah seluas 16 ekar	113
Rajah 31	Pelan tapak Balai Adat Undang Kamat	118
Rajah 32	Pelan lantai Balai Adat Undang Kamat	119
Rajah 33	Pelan loteng Balai Adat Undang Kamat	123
Rajah 34	Pelan lantai Balai Adat Undang Manaf Bin Tuluk	128
Rajah 35	Pelan tapak Balai Adat Undang Manaf	129
Rajah 36	Pelan lantai Balai Adat Undang Abdul Majid	132
Rajah 38	Pelan tingkat bawah Balai Adat Undang Abdul	134
Rajah 39	Pelan tingkat atas Balai Adat Undang Abdul	137
Rajah 40	Pelan tapak Balai Adat Undang Abdul	138
Rajah 41	Pelan lantai Balai Adat Undang Syed Ali	143

Rajah 42	Pelan loteng Balai Adat Undang Syed Ali	144
Rajah 43	Pelan tapak Balai Adat Undang Syed Ali	150
Rajah 44	Pelan lantai Balai Adat Undang Shahmaruddin	153
Rajah 45	Pelan loteng Balai Adat Undang Shahmaruddin	154
Rajah 46	Pelan tapak Balai Adat Undang Shahmaruddin	157
Rajah 47	Pelan tingkat bawah Balai Adat Undang Abu Bakar	159
Rajah 48	Pelan tingkat atas Balai Adat Undang Abu Bakar	160
Rajah 49	Pelan tingkat bawah Balai Adat Undang Musa	163
Rajah 50	Pelan tapak Balai Adat Undang Musa	165

**Bab Empat Analisis Kajian Lapangan: Balai Adat
Di Negeri Sembilan**

Rajah 51	Perjalanan pergerakan udara	174
Rajah 52	Sistem ukuran tradisional	177
Rajah 53	Perletakan tangga di bahagian sungai	194
Rajah 54	Laluan tetamu ke perigi	195
Rajah 55	Kegunaan serambi sewaktu diadakan kenduri Kendara	196
Rajah 56	Kedudukan ruang di Balai Adat mengikut aras yang telah ditetapkan	199
Rajah 57	Fungsi ruang pada Balai Adat transisi pertama	201
Rajah 58	Perletakan pintu dan sistem sirkulasi pada Balai Adat tradisional	203
Rajah 59	Sistem sirkulasi pada Balai Adat transisi pertama	205
Rajah 60	Sistem sirkulasi pada Balai Adat transisi kedua	206
Rajah 61	Sistem sirkulasi Balai Adat Moden	207

Rajah 62	Sistem binaan Balai Adat Undang Maamor di Luak Sungai Ujung	208
Rajah 63	Sistem penambahan pada Balai Adat Tradisional	209
Rajah 64	Perletakan tiang pada Balai Adat tradisional	210
Rajah 65	Sistem pembinaan dinding rumah ibu pada Balai Adat Undang Maamor	213
Rajah 66	Corak flora dan fauna pada Balai Adat Undang Serun	219
Bab Lima	Kesimpulan Dan Cadangan	
Rajah 67	Sistem pembinaan bumbung rumah Melayu di Negeri Sembilan	230